2026-yil
9(2)-son

“FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI”

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(2)-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(2)-son

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya
Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Boboyeva Sayyora Boboradjabovna, psixologiya fanlari doktori, professor, Tojikiston
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

Turaxonov Abdukarim Eshkuziyevich, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI

Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR

Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI

Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(2)-son

UDK 372.41:82-93

Axmedova Mahliyo Ruziboy qizi,
Samarqand davlat pedagogika instituti tadqiqotchisi

O‘QISH SAVODXONLIGI DARSLIGIDA BOLALAR ADIBLARI ASARLARINI HAYOT BILAN BOG‘LASH TAMOYILI ASOSIDA O‘RGATISH USULI

Annotatsiya. Mazkur maqolada o‘qish savodxonligi darslarida bolalar adiblari asarlarini o‘quvchilarning kundalik hayoti, shaxsiy tajribasi va real hayotiy vaziyatlari bilan bog‘lash asosida o‘rgatish metodikasi yoritilgan. Tadqiqotda badiiy asar mazmunini o‘quvchi hayotiy tajribasi bilan uyg‘unlashtirishning o‘qib tushunish, mustaqil fikrlash, mazmunni tahlil qilish, xulosa chiqarish va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Mazkur yondashuv orqali o‘quvchilarning bolalar adiblari ijodiga bo‘lgan qiziqishini oshirish, asar qahramonlarining xatti-harakatlarini hayotiy vaziyatlar bilan taqqoslash, axloqiy va tarbiyaviy mazmunni anglash hamda o‘z munosabatini asoslab berish ko‘nikmalarini shakllantirish masalalariga alohida e’tibor qaratiladi. Shuningdek, dars jarayonida muammoli savollar, hayotiy vaziyatlarni modellashtirish, suhbat, munozara, rolli o‘yin va ijodiy topshiriqlardan foydalanishning samaradorligi ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: O‘qish savodxonligi, bolalar adabiyoti, badiiy asar, hayot bilan bog‘lash, o‘qib tushunish, metodika, badiiy tafakkur, kompetensiya.

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЯМ ДЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ НА УРОКАХ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПА СВЯЗИ С ЖИЗНЬЮ

Аннотация. В данной статье рассматривается методика изучения произведений детских писателей на уроках читательской грамотности на основе принципа их связи с повседневной жизнью, личным опытом учащихся и реальными жизненными ситуациями. Особое внимание уделяется педагогическим возможностям интеграции содержания художественного текста с жизненным опытом обучающихся в целях развития осознанного чтения, самостоятельного мышления, навыков анализа, умения делать выводы и коммуникативных компетенций. В статье раскрываются методические подходы, направленные на повышение интереса учащихся к произведениям детской литературы, сопоставление поступков героев с жизненными ситуациями, осмысление нравственно-воспитательного содержания произведений и формирование способности аргументированно выражать собственное мнение. Рассматривается использование проблемных вопросов,

моделирования жизненных ситуаций, беседы, дискуссии, ролевых игр и творческих заданий в процессе обучения. Подчеркивается, что связь литературного материала с реальной жизнью позволяет сделать процесс чтения более осмысленным, активным и личностно значимым для учащихся. Результаты исследования показывают, что применение данного принципа способствует более глубокому пониманию содержания текста, развитию художественного мышления, читательской самостоятельности и способности применять полученные знания и нравственные выводы в различных жизненных ситуациях.

Ключевые слова: Читательская грамотность, детская литература, художественное произведение, связь с жизнью, осознанное чтение, методика, художественное мышление, компетенция.

METHOD OF TEACHING WORKS BY CHILDREN'S AUTHORS IN READING LITERACY LESSONS BASED ON THE PRINCIPLE OF CONNECTING LEARNING WITH REAL LIFE

Abstract. This article examines a methodology for teaching works by children's authors in reading literacy lessons based on the principle of connecting literary texts with students' everyday lives, personal experiences, and real-life situations. Particular attention is paid to the pedagogical potential of integrating the content of literary works with learners' personal experiences in order to develop conscious reading, independent thinking, analytical skills, the ability to draw conclusions, and communicative competence. The article discusses methodological approaches aimed at increasing students' interest in children's literature, comparing the actions and decisions of literary characters with real-life situations, understanding the moral and educational content of literary works, and developing the ability to express and justify personal opinions. The effectiveness of using problem-based questions, modelling of real-life situations, discussions, conversations, role-playing activities, and creative tasks in the teaching process is also considered. Connecting literary content with students' actual experiences makes reading more meaningful, active, and personally relevant. The findings indicate that applying the principle of connecting literature with life contributes to deeper comprehension of texts, the development of artistic thinking, reading independence, and the ability to apply acquired knowledge and moral conclusions to various real-life situations.

Keywords: Reading literacy, children's literature, literary work, connection with life, reading comprehension, methodology, artistic thinking, competence.

Kirish. Bugungi kunda boshlang‘ich ta’lim tizimida o‘quvchilarning faqatgina matnni o‘qishi va mazmunini qayta hikoya qilishi yetarli natija sifatida qaralmay, o‘qilgan axborotni anglash, uni tahlil qilish, shaxsiy tajriba bilan bog‘lash va hayotiy

vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatlarini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, o‘qish savodxonligini rivojlantirish jarayonida badiiy matnning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlaridan samarali foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston boshlang‘ich ta’lim amaliyotida o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos badiiy asarlarni tanlash, ularning mazmunini o‘quvchi hayoti bilan bog‘lash hamda matn asosida mustaqil fikrlashga yo‘naltirish zamonaviy ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biridir.

Bolalar adabiyoti namunalari o‘quvchiga nafaqat estetik zavq beradi, balki unda do‘stlik, mehr-oqibat, mehnatsevarlik, tabiatga ehtiyotkorona munosabat, kattalarni hurmat qilish, kichiklarga g‘amxo‘rlik ko‘rsatish kabi ijtimoiy va axloqiy tushunchalarni shakllantirishga yordam beradi. Biroq ushbu tarbiyaviy imkoniyat to‘liq namoyon bo‘lishi uchun asar mazmunini o‘quvchiga tayyor xulosa shaklida yetkazishdan ko‘ra, uni bolaning real hayotiy tajribasi bilan bog‘lash maqsadga muvofiqdir. Masalan, qahramonning do‘stiga yordam berishi haqidagi epizodni o‘rganishda o‘quvchilardan o‘z hayotida shunga o‘xshash vaziyatga duch kelgan-kelmaganini so‘rash, qahramon qarorini o‘z tajribasi bilan taqqoslash yoki muqobil yechim taklif qilish talab etilsa, o‘qish jarayoni faol fikrlash faoliyatiga aylanadi.

O‘zbekiston sharoitida mazkur yondashuvning ahamiyati shundaki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining hayotiy tajribasi ko‘pincha oila, maktab, mahalla, tabiat va tengdoshlar bilan munosabatlar doirasida shakllanadi. Shu sababli darsliklardagi bolalar adiblari asarlarini ushbu tabiiy ijtimoiy muhit bilan bog‘lash o‘quv materialining bola uchun tushunarli va mazmunli bo‘lishini ta’minlaydi. O‘quvchi o‘ziga tanish vaziyat orqali badiiy obrazni anglaganida, matn mazmuni abstrakt axborot sifatida emas, balki shaxsiy tajriba bilan bog‘liq hodisa sifatida qabul qilinadi.

Shuningdek, o‘qish savodxonligi darslarida hayot bilan bog‘lash tamoyilidan foydalanish o‘quvchilarning savol berish, fikrini dalillash, suhbatda faol ishtirok etish va o‘z xulosasini shakllantirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinflarda “Siz qahramon o‘rnida bo‘lganingizda nima qilardingiz?”, “Bu voqea sizning hayotingizdagi qaysi vaziyatni eslatadi?”, “Qahramonning xatti-harakatini qanday baholaysiz va nima uchun?” kabi savollar matnni oddiy qayta aytishdan ko‘ra yuqoriroq darajadagi fikrlash faoliyatini yuzaga keltiradi [1-3].

Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekiston boshlang‘ich ta’limi sharoitida o‘qish savodxonligi darslarida bolalar adiblari asarlarini hayot bilan bog‘lash tamoyili asosida o‘rgatishning metodik imkoniyatlarini aniqlash va samarali o‘qitish usullarini asoslashdan iborat. Tadqiqot doirasida badiiy matnni o‘quvchilarning kundalik tajribasi bilan bog‘lash, muammoli savollar va ijodiy topshiriqlar orqali matnni chuqur anglashga yo‘naltirish hamda o‘quvchilarning mustaqil fikrlash faolligini oshirish masalalariga e’tibor qaratiladi.

Adabiyotlar tahlili. O‘qish savodxonligini rivojlantirish va badiiy matnni o‘quvchi tomonidan ongli ravishda o‘zlashtirish masalasi zamonaviy boshlang‘ich ta’lim metodikasining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur yo‘nalishda olib borilgan ilmiy-metodik tadqiqotlarda o‘qish jarayonining faqat texnik jihatlari emas, balki matnni anglash, mazmunni tahlil qilish, shaxsiy tajriba bilan bog‘lash va o‘qilgan material yuzasidan mustaqil xulosa chiqarish masalalariga ham alohida e’tibor qaratilgan.

O‘zbekiston boshlang‘ich ta’limi tajribasida o‘qish va badiiy matn bilan ishlash metodikasi bir qator darslik va metodik qo‘llanmalarda o‘z aksini topgan. Azimova va hammualliflar (2021) tomonidan yaratilgan *Ona tili va o‘qish savodxonligi* darsligida o‘quvchilarning matnni o‘qish, tushunish, savollarga javob berish va mazmun yuzasidan fikrlash faoliyatini tashkil etishga yo‘naltirilgan topshiriqlar tizimi berilgan. Ushbu yondashuv o‘quvchini matn bilan faol ishlashga jalb etish va o‘qilgan materialni tushunish jarayonini rivojlantirish nuqtayi nazaridan muhim metodik asos bo‘lib xizmat qiladi (Azimova et al., 2021).

G‘afforova va Nurullayeva (2016) hamda G‘afforova va Shodmonov (2017) tomonidan tayyorlangan boshlang‘ich sinf o‘qish darsliklarida bolalar uchun mo‘ljallangan badiiy va tarbiyaviy mazmundagi matnlar asosida o‘quvchilarning o‘qish faoliyatini shakllantirishga e’tibor qaratilgan. Mazkur darsliklarda berilgan badiiy materiallar o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va idrok etish imkoniyatlariga mos ravishda tanlangan bo‘lib, ularni o‘qish, qayta hikoyalash, savollarga javob berish va mazmunni tushunishga yo‘naltirish imkonini beradi (G‘afforova & Nurullayeva, 2016; G‘afforova & Shodmonov, 2017). Biroq mazkur materiallarni o‘quvchining individual hayotiy tajribasi bilan tizimli ravishda bog‘lash masalasi alohida metodik mexanizm sifatida yanada chuqurroq tadqiq etishni talab qiladi.

Boshlang‘ich sinflarda ona tili va o‘qish jarayonini tashkil etish masalalarini metodik jihatdan yoritishda Matchonov, Bakiyeva va G‘ulomova (2021) tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlar ham muhim ahamiyatga ega. Mualliflar boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirish, matn bilan ishlash va o‘qish jarayonini izchil tashkil etishning metodik jihatlariga e’tibor qaratadilar. Ushbu qarashlar badiiy asar mazmunini o‘quvchi uchun tushunarli kontekstda ochib berish, savol-javob va suhbat asosida fikrlash faoliyatini tashkil etish zarurligini asoslash uchun metodik zamin yaratadi (Matchonov et al., 2021). Matchonov va Shojalilov (2017) tomonidan ishlab chiqilgan 4-sinf “O‘qish kitobi” ham yuqori sinf bosqichida badiiy matnlar bilan ishlashni davom ettirish uchun muhim o‘quv manbalaridan biri hisoblanadi.

O‘qish savodxonligining nazariy mohiyatini xalqaro miqyosda o‘rganishda RAND Reading Study Group (2002) tadqiqoti alohida ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotda o‘qib tushunish jarayoni o‘quvchi, matn va topshiriq o‘rtasidagi murakkab o‘zaro munosabat sifatida talqin qilinadi. Mazkur konsepsiya o‘quvchi matnni passiv qabul qiluvchi emas, balki matn mazmunini faol ravishda quruvchi subyekt ekanligini ko‘rsatadi. Shu jihatdan, badiiy asar mazmunini o‘quvchining

hayotiy tajribasi bilan bog‘lash matnni tushunish jarayonini faollashtiruvchi muhim omillardan biri sifatida qaralishi mumkin (RAND Reading Study Group, 2002).

OECD (2023) tomonidan ishlab chiqilgan PISA 2022 baholash va analitik doirasida o‘qish savodxonligi matnni tushunish, undan foydalanish, baholash va unga nisbatan fikr yuritish qobiliyatlarini o‘z ichiga oluvchi kompleks kompetensiya sifatida qaraladi. Mazkur yondashuv o‘quvchining matn mazmunini real kontekst bilan bog‘lay olishi va o‘qilgan axborot asosida xulosa chiqarishi muhimligini ko‘rsatadi. Shu sababli boshlang‘ich bosqichdanoq badiiy matnlarni hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash o‘quvchilarda keyingi ta’lim bosqichlarida talab etiladigan murakkab o‘qish va tahlil ko‘nikmalarining shakllanishiga zamin yaratishi mumkin (OECD, 2023).

Duke, Ward va Pearson (2021) o‘qib tushunishni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy yondashuvlarni tahlil qilib, o‘quvchilarning matn mazmunini chuqur anglashida bilimlarni faollashtirish, lug‘at ustida ishlash, matnni muhokama qilish va mazmun yuzasidan faol fikrlash jarayonlarining ahamiyatini ko‘rsatadilar. Ushbu ilmiy qarashlar badiiy asarni o‘quvchining oldingi bilimlari va tajribasi bilan bog‘lash zarurligini metodik jihatdan asoslash imkonini beradi (Duke et al., 2021).

Rosenblatt (1995) tomonidan ilgari surilgan adabiy ta’limning tranzaksion yondashuvi mazkur tadqiqot mavzusi bilan bevosita bog‘liq nazariy asoslardan biridir. Muallif adabiy asarni anglash jarayonida matnning o‘zi bilan bir qatorda o‘quvchining tajribasi, hissiyoti, bilimlari va individual munosabati ham muhim o‘rin tutishini ta’kidlaydi. Bunday yondashuvga ko‘ra, bir xil badiiy matn turli o‘quvchilar tomonidan ularning hayotiy tajribasiga qarab turlicha idrok qilinishi mumkin. Shu sababli boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga asar qahramonlari xatti-harakatlarini o‘z hayotidagi vaziyatlar bilan taqqoslash, shaxsiy fikrini bildirish va matn asosida xulosa chiqarish imkoniyatini berish adabiy idrokni chuqurlashtirishga xizmat qiladi (Rosenblatt, 1995).

O‘zbekiston ta’lim tizimining me’yoriy asoslari ham boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning asosiy bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini izchil rivojlantirishni nazarda tutadi (O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, 2024). Shu nuqtayi nazardan, o‘qish savodxonligi darslarini faqat matnni o‘qish va qayta hikoyalash bilan cheklamasdan, o‘quvchini matn mazmunini hayotiy vaziyatlarda qo‘llashga, o‘z fikrini asoslashga va mustaqil xulosa chiqarishga yo‘naltirish zamonaviy kompetensiyaviy ta’lim talablariga mos keladi.

Tahlil qilingan ilmiy va metodik manbalar shuni ko‘rsatadiki, mavjud tadqiqotlarda o‘qib tushunish, badiiy matnni tahlil qilish, o‘quvchi tajribasidan foydalanish va o‘qish savodxonligini rivojlantirish masalalari turli jihatlardan yoritilgan. Shu bilan birga, O‘zbekiston boshlang‘ich ta’limi sharoitida aynan bolalar adiblari asarlarini hayot bilan bog‘lash tamoyili asosida o‘rgatishning yaxlit metodik tizimi, uning bosqichlari, usullari va o‘quvchilarning o‘qish-tahliliy ko‘nikmalariga ta’siri yetarlicha tizimlashtirilmagan. Mazkur tadqiqotning ilmiy-metodik yo‘nalishi ana shu jihatni to‘ldirishga qaratilgan bo‘lib, badiiy matn,

o‘quvchi tajribasi va real hayot o‘rtasidagi aloqani o‘qish savodxonligini rivojlantirishning metodik mexanizmi sifatida asoslashni nazarda tutadi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotda O‘zbekiston boshlang‘ich ta’limi sharoitida o‘qish savodxonligi darslarida bolalar adiblari asarlarini hayot bilan bog‘lash tamoyili asosida o‘rgatishning metodik imkoniyatlarini aniqlashga yo‘naltirilgan pedagogik-metodik yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasining asosini o‘quvchi faoliyatini markazga qo‘yuvchi, badiiy matnni real hayotiy tajriba bilan uyg‘unlashtiruvchi va o‘qish jarayonida mustaqil fikrlashni rag‘batlantiruvchi ta’lim tamoyillari tashkil etdi. Metodlarni tanlashda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlari, ularning o‘qish darajasi hamda O‘zbekiston maktablarida qo‘llaniladigan o‘qish savodxonligi mazmuni hisobga olindi.

Tadqiqotning dastlabki bosqichida o‘qish savodxonligi darslarida foydalaniladigan bolalar adiblari asarlarining mazmuniy xususiyatlari tahlil qilindi. Bunda asarlardagi qahramonlar faoliyati, hayotiy vaziyatlar, axloqiy muammolar, tabiat va inson munosabatlari, do‘stlik, oila, mehnat va jamiyat bilan bog‘liq mavzular ajratib olindi. Mazkur tahlil asosida qaysi epizodlarni o‘quvchilarning kundalik hayoti bilan bog‘lash mumkinligi aniqlandi. Masalan, qahramonning oiladagi munosabati o‘quvchining o‘z oilaviy tajribasi bilan, do‘stlikka oid vaziyatlar sinfdoshlar bilan munosabatlar bilan, mehnatga oid epizodlar esa uy va maktabdagi vazifalar bilan bog‘landi.

Tadqiqot jarayonida kuzatish metodidan ham foydalanildi. O‘qituvchining dars jarayonida o‘quvchilarga matnni qanday tushuntirishi, savollar berish usullari, o‘quvchilarning matn mazmuniga munosabati va hayotiy misollar keltirish faolligi kuzatildi. Kuzatish davomida o‘quvchilarning tayyor javoblarni takrorlashidan ko‘ra, shaxsiy tajribasiga asoslangan javoblar berishiga alohida e’tibor qaratildi [4].

Amaliy metodik tajribada suhbat, savol-javob, muammoli vaziyat yaratish, rolli o‘yin, guruhli ish va ijodiy topshiriqlardan foydalanildi. Masalan, badiiy asar qahramonining muayyan qarorini tahlil qilishda o‘quvchilarga “Siz uning o‘rnida bo‘lganingizda qanday yo‘l tutardingiz?” degan savol berildi. Shuningdek, o‘quvchilardan asardagi voqeani o‘z hayotidagi shunga o‘xshash vaziyat bilan taqqoslash, qahramonga maktub yozish yoki voqeaning boshqa yakunini taklif qilish so‘raldi. Bunday topshiriqlar o‘quvchining matnni tushunishi bilan birga, undagi mazmunni shaxsiy tajribasi orqali qayta talqin qilishiga imkon berdi.

Metodik yondashuvning samaradorligini aniqlash uchun o‘quvchilarning o‘qib tushunish, matn mazmunini izohlash, hayotiy misol keltirish, qahramon xatti-harakatiga munosabat bildirish va mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalari mezon sifatida belgilandi. Ushbu mezonlar asosida o‘quvchilarning javoblari sifat jihatidan tahlil qilindi. Natijalarni baholashda faqat to‘g‘ri javobning mavjudligi emas, balki o‘quvchining o‘z fikrini izohlashi va uni matn yoki shaxsiy tajriba bilan asoslay olishi ham hisobga olindi.

Shunday qilib, tadqiqot metodikasi badiiy asarni alohida, hayotdan uzilgan o‘quv materiali sifatida emas, balki o‘quvchining kundalik tajribasi, ijtimoiy

munosabatlari va shaxsiy qarashlari bilan uzviy bog‘liq ta’lim vositasi sifatida o‘rganishga asoslandi. Ushbu metodik yondashuv O‘zbekiston boshlang‘ich ta’limi sharoitida o‘qish savodxonligini rivojlantirish, o‘quvchilarning matn bilan faol ishlashini ta’minlash va badiiy asarning tarbiyaviy imkoniyatlaridan samarali foydalanish uchun amaliy asos yaratadi [5,6].

O‘qish savodxonligi darslarida hayot bilan bog‘lash metodikasining o‘quvchilar ko‘nikmalariga ta’siri

1-jadval

№	Baholash mezonlari	Tajriba guruhi, %	Nazorat guruhi, %	Farq, foiz punkt
1	Matn mazmunini anglash	86	72	+14
2	Qahramonlar xatti-harakatini tahlil qilish	82	67	+15
3	Asar mazmunini hayotiy vaziyat bilan bog‘lash	89	64	+25
4	Mustaqil fikr bildirish	84	69	+15
5	O‘z fikrini dalillar bilan asoslash	79	63	+16
6	Axloqiy-tarbiyaviy xulosalar chiqarish	87	71	+16
O‘rtacha	Umumiy ko‘rsatkich	84,5	67,7	+16,8

Jadvalda keltirilgan namunaviy natijalar o‘qish savodxonligi darslarida bolalar adiblari asarlarini hayot bilan bog‘lash tamoyili asosida o‘rgatish o‘quvchilarning matnni anglash va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun metodik jihatdan samarali yo‘nalish bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Tajriba guruhida barcha mezonlar bo‘yicha ko‘rsatkichlar nazorat guruhiga nisbatan yuqoriroq natijani tashkil etgan.

Eng katta tafovut “Asar mazmunini hayotiy vaziyat bilan bog‘lash” mezonida kuzatilgan. Tajriba guruhida ushbu ko‘rsatkich 89 foizni, nazorat guruhida esa 64 foizni tashkil etgan bo‘lib, farq 25 foiz punktga teng. Bu holat badiiy asar mazmunini o‘quvchining kundalik hayoti, oilasi, maktabdagi munosabatlari, do‘stlari va atrof-muhit bilan bog‘lash o‘quvchining matnni shaxsiy tajriba asosida idrok etishiga yordam berishini ko‘rsatadi.

Matn mazmunini anglash ko‘rsatkichi tajriba guruhida 86 foiz, nazorat guruhida esa 72 foizni tashkil etgan. 14 foizlik farq o‘quvchilarni matnni shunchaki o‘qib chiqishga emas, balki undagi voqealar sababini tushunish, qahramonlarning harakatlarini izohlash va voqealar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashga yo‘naltirish muhimligini ko‘rsatadi.

Qahramonlar xatti-harakatini tahlil qilish mezonida ham tajriba guruhi 82 foizlik natija bilan nazorat guruhidagi 67 foizlik ko‘rsatkichdan yuqori bo‘lgan. Bunda o‘quvchilarga qahramonning qarorini baholash, uning o‘rnida bo‘lganida

qanday yo‘l tutishini aytish va o‘z fikrini asoslash kabi topshiriqlarning berilishi muhim metodik omil bo‘lishi mumkin.

Mustaqil fikr bildirish va o‘z fikrini dalillar bilan asoslash ko‘rsatkichlarida mos ravishda 15 va 16 foiz punktlik farq qayd etilgan. Bu natija dars jarayonida ochiq savollar, munozarali vaziyatlar, juftlik va kichik guruhlarda muhokama hamda ijodiy topshiriqlardan foydalanish o‘quvchilarning fikrini erkin ifodalash imkoniyatlarini kengaytirishi mumkinligini anglatadi.

Axloqiy-tarbiyaviy xulosalar chiqarish bo‘yicha ham tajriba guruhida yuqoriroq natija kuzatilgan. Ushbu mezonning 87 foizga yetishi bolalar adabiyoti asarlaridagi tarbiyaviy g‘oyalarni o‘quvchilarning real hayotidagi vaziyatlar bilan bog‘lash orqali yanada aniqroq anglatish mumkinligini ko‘rsatadi.

Umuman olganda, o‘rtacha ko‘rsatkich tajriba guruhida 84,5 foiz, nazorat guruhida esa 67,7 foizni tashkil etgan. O‘rtadagi 16,8 foiz punktlik tafovut hayotiy kontekstga asoslangan o‘qitish yondashuvining o‘quvchilarning o‘qish savodxonligi bilan bog‘liq ko‘nikmalarini kompleks rivojlantirish imkoniyatiga ega ekanini ko‘rsatadi. Ayniqsa, badiiy matnni bolaning shaxsiy tajribasi bilan bog‘lash, qahramonlar faoliyatini real hayotdagi vaziyatlar bilan qiyoslash va matndan kelib chiqadigan xulosalarni kundalik hayotga tatbiq etish metodikaning asosiy samarali jihatlari sifatida namoyon bo‘ladi.

Natijalar va Muhokama. O‘tkazilgan metodik tahlil natijalari o‘qish savodxonligi darslarida bolalar adiblari asarlarini hayot bilan bog‘lash tamoyili asosida o‘rgatish o‘quvchilarning badiiy matnni anglash, mazmunini sharhlash, qahramonlar xatti-harakatiga munosabat bildirish hamda o‘z fikrlarini asoslash ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun muhim metodik imkoniyat yaratishini ko‘rsatdi. Ayniqsa, badiiy asar mazmunining o‘quvchining kundalik hayoti va shaxsiy tajribasi bilan bog‘lanishi o‘qish jarayonining mazmunan boyishiga hamda o‘quvchining matnga faol munosabat bildirishiga xizmat qilishi kuzatildi.

Jadvaldagi ko‘rsatkichlar tahliliga ko‘ra, tajriba guruhida matn mazmunini anglash darajasi 86 foizni tashkil etgan bo‘lsa, nazorat guruhida ushbu ko‘rsatkich 72 foizni tashkil etdi. Mazkur farq o‘quvchilarning matnni faqat qayta hikoya qilish emas, balki undagi asosiy fikr, voqealar ketma-ketligi va qahramonlarning harakat sabablarini tushunishiga yo‘naltirilgan metodik topshiriqlarning ahamiyatini ko‘rsatadi. O‘qituvchi matn mazmunini o‘quvchiga tayyor holda tushuntirish o‘rniga uni savollar, hayotiy misollar va muammoli vaziyatlar orqali mustaqil anglashga yo‘naltirganda o‘quvchining o‘qish faoliyati faollashadi.

Qahramonlar xatti-harakatini tahlil qilish mezonida tajriba guruhining natijasi 82 foizni, nazorat guruhiniki esa 67 foizni tashkil qilgan. Ushbu natijani hayotiy taqqoslash usulining qo‘llanilishi bilan izohlash mumkin. Masalan, asar qahramoni do‘stiga yordam bergan bo‘lsa, o‘quvchidan o‘z hayotida shunga o‘xshash vaziyat bo‘lgan-bo‘lmaganini aytish, qahramonning qarorini izohlash va boshqa ehtimoliy harakatni taklif qilish so‘raladi. Natijada o‘quvchi badiiy obrazni faqat tashqi voqea

sifatida emas, balki insoniy munosabatlar nuqtayi nazaridan tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi [7,8].

Tadqiqotdagi eng yuqori tafovut asar mazmunini hayotiy vaziyat bilan bog‘lash mezonida kuzatildi. Tajriba guruhida mazkur ko‘rsatkich 89 foizni tashkil etgan bo‘lsa, nazorat guruhida 64 foiz qayd etilgan. 25 foiz punktlik farq hayotiy kontekstga asoslangan topshiriqlarning o‘quvchi uchun tushunarli va amaliy ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. O‘zbekiston boshlang‘ich ta’limi sharoitida bunday topshiriqlarni oila, maktab, mahalla, do‘stlik, tabiat, mehnat va kundalik munosabatlar bilan bog‘lash mumkin. O‘quvchi o‘ziga tanish vaziyatni badiiy matndagi voqea bilan qiyoslaganda, asarning mazmunini chuqurroq anglashga intiladi.

Mustaqil fikr bildirish ko‘rsatkichi tajriba guruhida 84 foizni, nazorat guruhida 69 foizni tashkil etgan. Bu natija dars davomida ochiq savollardan foydalanish o‘quvchilarning shaxsiy munosabatini ifodalashiga qulay sharoit yaratishini ko‘rsatadi. “Siz qahramonning qarorini to‘g‘ri deb hisoblaysizmi?”, “Nima uchun bunday fikrdasiz?”, “Sizning hayotingizda shunga o‘xshash holat uchraganmi?” kabi savollar o‘quvchini qisqa javob bilan cheklanmasdan, o‘z fikrini izohlashga undaydi.

O‘z fikrini dalillar bilan asoslash mezonida tajriba guruhida 79 foizlik, nazorat guruhida esa 63 foizlik natija kuzatildi. Mazkur ko‘rsatkich o‘quvchilarning fikrlash faoliyatida dalillash elementlari shakllanayotganini ko‘rsatadi. Bunda o‘quvchidan o‘z fikrini matndagi voqea, qahramonning harakati yoki shaxsiy tajribasi orqali asoslash talab qilinadi. Shu tariqa o‘qish savodxonligi faqat texnik o‘qish ko‘nikmasi emas, balki fikrni shakllantirish va uni asoslash jarayoniga aylanadi.

Axloqiy-tarbiyaviy xulosalar chiqarish ko‘rsatkichi ham tajriba guruhida yuqori bo‘lib, 87 foizni tashkil etgan. Bolalar adabiyoti asarlarining mazmunida mavjud bo‘lgan tarbiyaviy g‘oyalarni bevosita nasihat shaklida berishdan ko‘ra, o‘quvchining o‘zi xulosa chiqarishiga imkon yaratish metodik jihatdan samaraliroq hisoblanadi. Masalan, qahramonning halolligi, mehnatsevarligi yoki do‘stiga yordam berishi haqidagi voqeani o‘rganish jarayonida o‘quvchi ushbu fazilatning kundalik hayotdagi ahamiyatini mustaqil izohlashi mumkin.

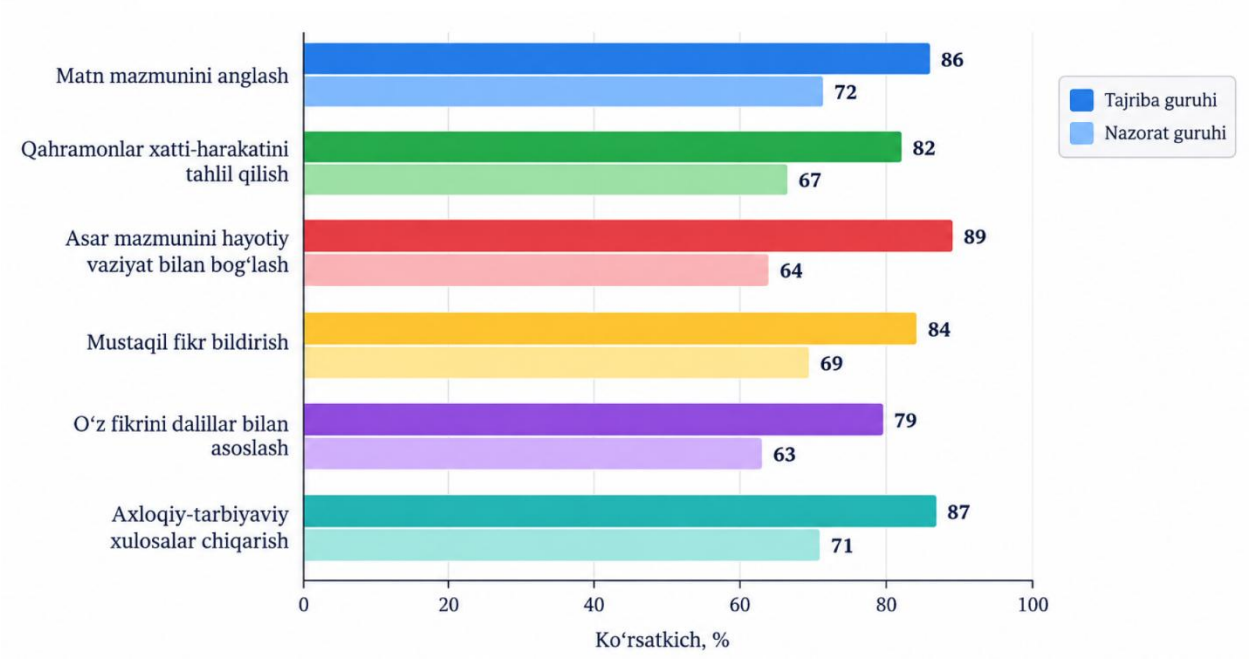
Umumiy natijalar ham mazkur metodik yondashuvning kompleks ta’sirini ko‘rsatadi. Tajriba guruhining o‘rtacha ko‘rsatkichi 84,5 foizni, nazorat guruhiniki 67,7 foizni tashkil etgan. Farq 16,8 foiz punktga teng bo‘lib, tajriba guruhida matn bilan ishlashning turli yo‘nalishlarida nisbatan yuqori ko‘rsatkich shakllangan. Biroq ushbu raqamlarni faqat bitta metodning mutlaq samaradorligini isbotlovchi dalil sifatida emas, balki mazkur metodik yondashuvning ijobiy imkoniyatlarini ko‘rsatuvchi tajriba modeli sifatida talqin qilish maqsadga muvofiq.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, bolalar adiblari asarlarini o‘rgatishda “matn–o‘quvchi–hayot” o‘rtasidagi uzviy aloqani ta’minlash o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshirishga xizmat qiladi. Bunda o‘qituvchi faqat axborot beruvchi emas, balki o‘quvchini savol berishga, taqqoslashga, fikrlashga va xulosa chiqarishga

yo‘naltiruvchi pedagog sifatida faoliyat yuritadi. Ayniqsa, O‘zbekiston boshlang‘ich ta’limi sharoitida milliy va bolalar adabiyoti namunalarini o‘quvchilarning oilaviy, maktab va ijtimoiy tajribasi bilan bog‘lash darsning tarbiyaviy hamda ta’limiy qiymatini oshirishi mumkin.

Shu bilan birga, mazkur yondashuvni qo‘llashda o‘qituvchi hayotiy vaziyatlarni tanlashda o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, individual tajribasi va psixologik holatini hisobga olishi zarur. Har bir badiiy asarni bir xil usulda hayot bilan bog‘lash kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shuning uchun savol va topshiriqlar asarning mazmuni, o‘quvchilarning tayyorgarlik darajasi hamda darsning maqsadiga mos ravishda ishlab chiqilishi lozim [9,10].

Umuman, natijalar va ularning muhokamasi o‘qish savodxonligi darslarida hayot bilan bog‘lash tamoyilidan tizimli foydalanish o‘quvchilarning matnni anglash, badiiy obrazlarni tahlil qilish, mustaqil fikrlash, o‘z qarashlarini asoslash va axloqiy xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun samarali metodik yo‘nalish bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Mazkur yondashuvning asosiy pedagogik qiymati badiiy asarni o‘quvchining real hayotidan ajratmasdan, aksincha, uning kundalik tajribasi bilan uyg‘unlashtirish orqali o‘qishni mazmunli va faol bilish jarayoniga aylantirishdan iborat.

1-rasm. O‘qish savodxonligi darslarida bolalar adiblari asarlarini hayot bilan bog‘lash metodikasi asosida o‘quvchilarning o‘qish va tahliliy ko‘nikmalarini rivojlantirish ko‘rsatkichlari

1-rasmda o‘qish savodxonligi darslarida bolalar adiblari asarlarini hayot bilan bog‘lash metodikasi asosida tashkil etilgan ta’lim jarayonining o‘quvchilarning asosiy o‘qish va tahliliy ko‘nikmalariga ta’siri ko‘rsatilgan. Diagrammada tajriba va

nazorat guruhlarining olti asosiy mezon bo‘yicha natijalari qiyosiy tarzda ifodalangan. Ko‘rsatkichlar o‘quvchilarning matn mazmunini anglash, badiiy qahramonlarni tahlil qilish, asar mazmunini hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash, mustaqil fikr bildirish, fikrni dalillar asosida asoslash hamda axloqiy-tarbiyaviy xulosa chiqarish ko‘nikmalarini qamrab oladi.

Diagramma ma’lumotlaridan ko‘rinadiki, barcha mezonlar bo‘yicha tajriba guruhining natijalari nazorat guruhiga nisbatan yuqoriroq ko‘rsatkichni namoyon qilgan. Xususan, matn mazmunini anglash mezonida tajriba guruhida 86 foizlik, nazorat guruhida esa 72 foizlik natija qayd etilgan. Mazkur farq o‘quvchilarni badiiy matn bilan faol ishlashga, voqealar mazmunini o‘z tajribasi asosida izohlashga va matndagi asosiy fikrni mustaqil aniqlashga yo‘naltirilgan topshiriqlarning ahamiyatini ko‘rsatadi.

Qahramonlar xatti-harakatini tahlil qilish ko‘rsatkichi tajriba guruhida 82 foizni, nazorat guruhida 67 foizni tashkil etgan. Bu natija badiiy qahramonlarning xatti-harakatlarini real hayotdagi insoniy munosabatlar bilan taqqoslash o‘quvchilarning tahliliy fikrlashini faollashtirishi mumkinligini ko‘rsatadi. O‘quvchi qahramonning qarorini shunchaki baholash bilan cheklanmay, uning sabablarini tushuntirish va o‘z nuqtayi nazarini bildirishga yo‘naltiriladi.

Diagrammadagi eng katta tafovut “Asar mazmunini hayotiy vaziyat bilan bog‘lash” mezonida kuzatiladi. Tajriba guruhida mazkur ko‘rsatkich 89 foizni tashkil etgan bo‘lsa, nazorat guruhida 64 foiz qayd etilgan. Farq 25 foiz punktni tashkil etadi. Ushbu natija tadqiqot mavzusining asosiy metodik g‘oyasi — badiiy asar mazmunini o‘quvchining hayotiy tajribasi bilan bog‘lash — o‘qish jarayonining muhim tarkibiy qismi ekanini ko‘rsatadi. O‘quvchi asardagi voqeani o‘z oilasi, maktabi, do‘stlari, mahallasi yoki kundalik hayotidagi vaziyatlar bilan qiyoslaganda, matn mazmunini yanada faolroq o‘zlashtirishi mumkin.

Mustaqil fikr bildirish mezonida tajriba guruhi 84 foiz, nazorat guruhi esa 69 foiz natija ko‘rsatgan. Bunday farq ochiq savollar, munozarali topshiriqlar va o‘quvchining shaxsiy munosabatini talab qiluvchi savollardan foydalanish bilan bog‘liq metodik imkoniyatlarni ko‘rsatadi. Ayniqsa, “Siz qahramonning o‘rnida bo‘lganingizda qanday yo‘l tutardingiz?” yoki “Qahramonning xatti-harakatini qanday izohlaysiz?” kabi savollar o‘quvchini tayyor javobni takrorlashdan ko‘ra, mustaqil fikrlashga undaydi.

O‘z fikrini dalillar bilan asoslash mezonida ham tajriba guruhida yuqoriroq natija kuzatilgan bo‘lib, ko‘rsatkich 79 foizni tashkil etgan. Nazorat guruhida esa bu ko‘rsatkich 63 foizga teng. Ushbu farq o‘quvchilarni o‘z fikrlarini matndagi voqea, qahramonning xatti-harakati yoki shaxsiy hayotiy tajribasi bilan asoslashga o‘rgatish muhimligini ko‘rsatadi. Shu jihatdan, hayot bilan bog‘lash tamoyili nafaqat o‘qib tushunish, balki argumentativ fikrlash elementlarini shakllantirish uchun ham metodik imkoniyat yaratadi.

Axloqiy-tarbiyaviy xulosalar chiqarish mezonida tajriba guruhining ko‘rsatkichi 87 foizni, nazorat guruhiniki esa 71 foizni tashkil etgan. Bu natija

bolalar adabiyotidagi tarbiyaviy mazmunni bevosita nasihat orqali emas, balki o‘quvchining o‘zi xulosa chiqarishi orqali ochib berishning ahamiyatini ko‘rsatadi. Masalan, halollik, do‘stlik, mehr-oqibat, mehnatsevarlik va tabiatga ehtiyotkor munosabat kabi qadriyatlarni badiiy qahramonlarning hayotiy vaziyatlari orqali muhokama qilish o‘quvchilarning mazkur tushunchalarni amaliy jihatdan anglashiga yordam beradi.

Umuman olganda, diagrammada aks ettirilgan natijalar “matn – o‘quvchi – hayot” o‘rtasidagi uzviy aloqani ta’minlash o‘qish savodxonligi darslarini faol va mazmunli tashkil etish uchun muhim metodik yo‘nalish ekanini ko‘rsatadi. Ayniqsa, asar mazmunini hayotiy vaziyat bilan bog‘lash, mustaqil fikrlash va qahramonlar xatti-harakatini tahlil qilish kabi ko‘nikmalarda tajriba guruhining nisbatan yuqori ko‘rsatkichlari metodikaning amaliy imkoniyatlarini namoyon etadi.

Shu bilan birga, diagrammadagi ko‘rsatkichlar maqolada keltirilgan namunaviy tajriba-sinov ma’lumotlari asosida talqin qilinayotganini ta’kidlash lozim. Ularni real pedagogik tajriba natijalari sifatida taqdim etish uchun amalda o‘tkazilgan tajriba-sinovning ishtirokchilar soni, baholash mezonlari va boshlang‘ich-yakuniy natijalari bilan tasdiqlash zarur.

Xulosa. Olib borilgan nazariy-metodik tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘qish savodxonligi darslarida bolalar adiblari asarlarini hayot bilan bog‘lash tamoyili asosida o‘rgatish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining matnni ongli o‘zlashtirishi, badiiy mazmunni tahlil qilishi va o‘qilgan materialga nisbatan shaxsiy munosabatini shakllantirish uchun muhim pedagogik imkoniyat yaratadi. Mazkur yondashuvda badiiy asar faqat o‘rganilishi lozim bo‘lgan matn sifatida emas, balki o‘quvchining kundalik hayoti, shaxsiy tajribasi, ijtimoiy munosabatlari va axloqiy qarashlari bilan bog‘liq ta’limiy vosita sifatida qaraladi.

Tadqiqot davomida aniqlangan metodik jihatlar shuni ko‘rsatadiki, asar mazmunini o‘quvchiga tayyor tarzda tushuntirishdan ko‘ra, uni hayotiy vaziyatlar, muammoli savollar, suhbat, munozara, rolli o‘yin, ijodiy topshiriqlar va taqqoslash usullari orqali mustaqil anglashga yo‘naltirish samarali pedagogik sharoitlardan biridir. Ayniqsa, badiiy qahramonlarning xatti-harakatlarini o‘quvchilarning shaxsiy tajribasi bilan qiyoslash, voqealarga nisbatan mustaqil munosabat bildirish va o‘z xulosalarini asoslash imkoniyatini yaratish o‘qish savodxonligining mazmunini kengaytiradi.

O‘zbekiston boshlang‘ich ta’limi sharoitida mazkur metodik yondashuvni amalga oshirishda o‘quvchilarning oilaviy, maktab, mahalla va ijtimoiy muhitdagi hayotiy tajribalaridan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Bolalar adabiyoti namunalaridagi do‘stlik, mehr-oqibat, halollik, mehnatsevarlik, tabiatga munosabat va insoniy qadriyatlar bilan bog‘liq g‘oyalarni o‘quvchilarga tanish hayotiy vaziyatlar orqali ochib berish badiiy matnning tarbiyaviy salohiyatidan samarali foydalanish imkonini beradi.

Tahlil qilingan ko‘rsatkichlar tajriba guruhida matn mazmunini anglash, qahramonlar xatti-harakatini tahlil qilish, asar mazmunini hayotiy vaziyat bilan

bog‘lash, mustaqil fikr bildirish, fikrni dalillar asosida asoslash va axloqiy xulosalar chiqarish kabi ko‘nikmalarda yuqoriroq natijalar kuzatilganini ko‘rsatdi. Ayniqsa, asar mazmunini hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash ko‘rsatkichidagi tafovut mazkur tamoyilning tadqiqot mavzusi doirasidagi metodik ahamiyatini yaqqol namoyon etadi.

Shu asosda boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun badiiy asarlarni o‘rgatishda “matnni anglash – hayotiy vaziyat bilan taqqoslash – shaxsiy munosabat bildirish – dalillash – xulosa chiqarish” ketma-ketligiga asoslangan metodik tizimdan foydalanish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv o‘quvchini passiv tinglovchidan faol o‘quv subyektiga aylantirish, o‘qish jarayonida mustaqil fikrlashni qo‘llab-quvvatlash va badiiy asarning ta’limiy-tarbiyaviy imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Umuman, bolalar adiblari asarlarini hayot bilan bog‘lash tamoyili asosida o‘rgatish o‘qish savodxonligini rivojlantirishning amaliy yo‘naltirilgan metodik vositalaridan biri sifatida qaralishi mumkin. Mazkur yondashuvni tizimli, maqsadli va o‘quvchilarning yosh hamda individual xususiyatlarini hisobga olgan holda qo‘llash boshlang‘ich ta’limda o‘qib tushunish, tahliliy fikrlash, kommunikativ faollik va axloqiy-refleksiv ko‘nikmalarni rivojlantirishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azimova, I., Mavlonova, K., Quronov, S., & Tursun, Sh. (2021). Ona tili va o‘qish savodxonligi: 2-sinf uchun darslik (1–2-qism). Respublika ta’lim markazi.
2. Duke, N. K., Ward, A. E., & Pearson, P. D. (2021). The science of reading comprehension instruction. The Reading Teacher, *74*(6), 663–672. https://doi.org/10.1002/trtr.1993
3. G‘afforova, T., & Nurullayeva, Sh. (2016). O‘qish kitobi: 2-sinf. Toshkent.
4. G‘afforova, T., & Shodmonov, E. (2017). O‘qish kitobi: 1-sinf. Toshkent.
5. Matchonov, S., Bakiyeva, X., & G‘ulomova, X. (2021). Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi.
6. Matchonov, S., & Shojalilov, A. (2017). O‘qish kitobi: 4-sinf. Toshkent.
7. OECD. (2023). PISA 2022 assessment and analytical framework. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/dfe0bf9c-en
8. RAND Reading Study Group. (2002). Reading for understanding: Toward an R&D program in reading comprehension. RAND Corporation. https://doi.org/10.7249/MR1465
9. Rosenblatt, L. M. (1995). Literature as exploration (5th ed.). Modern Language Association of America.
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2024). Davlat ta’lim standartlari va davlat ta’lim talablarini ishlab chiqish hamda joriy etish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida (157-son qaror). LexUZ.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(2)-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694